

1- عضو کادر علمی پوهنځی حقوق و علوم سیاسي

پوهنتون سلام

تلفون: +93780444644

معلومات مقاله

تاریخ نشر: 1392/05/24

شماره مقاله در ژورنال: 04

تعداد صفحات: 04

شماره نوبتی مجله: 5 و 6

کلید واژه ها

محاکمات جزایی، سیستم انهامی،

سیستم تفتیشی، کشف جرم،

تعقیب دعوای جزایی

چکیده

در هر کشور و یا جامعه با توجه به خصوصیات مذهبی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، اخلاقی، موقعیت جغرافیایی و حتی آداب و رسوم و عنعنات تاریخی و ملی قواعد و قوانین به خصوص وجود دارد که مختص با آن جامعه یا آن ملت بوده و روابط افراد همان جامعه را تنظیم میکند. اصول و مقررات محاکمات جزائی نیز شامل قاعده فوق بوده و در هر کشور روش محاکماتی به خصوصی وجود دارد که متناسب و مطابق به احتیاجات و نیاز مندی های همان جامعه است. همزمان با آن از نظر اصول و مبانی بین بعضی از روش های مختلف محاکمات وجوه تشابه و تجانس وجود دارد که به همین اساس می توان سیستم های محاکماتی جزائی را به چند دسته ذیل تقسیم و در مورد هریک آن به بحث خواهیم پرداخت.

معلومات مجله:

مجله علمی پوهنتون سلام، نشرات خویش را از سال 1390 هـ.ش آغاز نموده و دست آورد های زیادی در این زمینه دارد، در ادامه سلسله فعالیت های خویش به تاریخ 1401/03/22 اعتبار نامه خویش را به عنوان یکی از معتبرترین مجله از وزارت محترم تحصیلات عالی کشور به دست آورد، آدرس: افغانستان، کابل، ناحیه چهارم، کلوله پشته، چهار راهی قلعه بست (گل سرخ)، پوهنتون سلام. آدرس ارتباطی؛ وبسایت: <https://salam.edu.af/magazine>، ایمیل: salamuk@salam.edu.af، شماره های تماس: +93202230664 و +93788275275

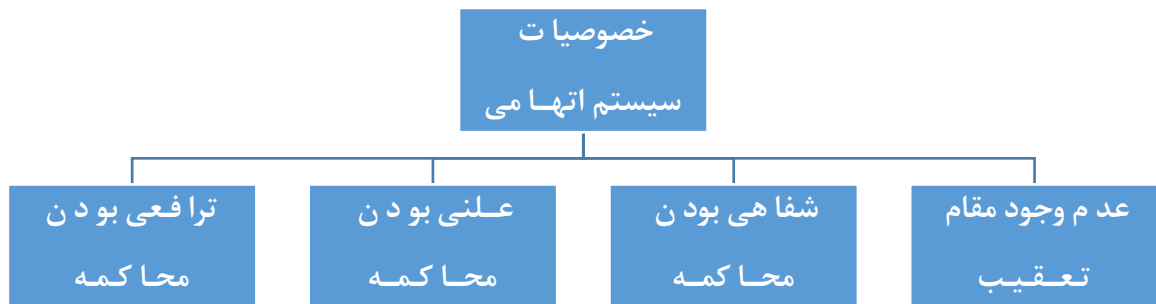
مقدمه

از انجای که رعایت قواعد شکلی در ساحه جزایی ضروری میباشد که بدون رعایت این قواعد نمیتوان مجرمین را مجازات نمود و از طرف دیگر طوریکه میدانیم قواعد متنی حقوق جزا جرایم را مشخص و مجازات آن را بیان میدارد لذا برای دایر نمودن یک محاکمه عادلانه که در آن اطراف دعوی جزایی بتواند از تمام حقوق آزادی خویش برخوردار شوند فهم و رعایت قواعد شکلی امریست حتمی یا میتوان با رعایت این قواعد مجرم را از غیر مجرم تفکیک نمایم و مجرم واقعی مجازات و بی گناه رها گردد بنا گفته میتوانیم که در کشور های امروزی جهان اجراءات جزائی در شناخت مجرم از غیر مجرم اهمیت بسزایی را دارا است به همین ترتیب در اجراءات جزایی با در نظر داشت مقطع زمانی معین سیستم های مختلفه موجود بوده که در مورد سیستم های اجراءات جزائی بطور عام میتوان سه نوع سیستم را که در کشور های مختلفه مرعی الاجراء میباشد تحت مطالعه قرار داد .

سیستم محاکماتی آنها می :

در این سیستم طرفین دعوی دارای حقوق مساوی بوده و ابتدا بی ترین سیستم در اجراءات جزایی است . بدان معنی که طرفین دعوی در برابر محکمه حقوق مساوی دارند مجنی علیه خود در صدد تعقیب مجرم بر آمده و به اساس دلایل دست داشته خود که به محکمه تقدیم مینماید خواهان مجازات برای مرتکب جرم میگردد . بر عکس متهم نیز در برابر دلایل و اتهامات وارده از طرف مجنی علیه از خود دفاع نموده و به کمال آزادی میتواند اتهامات وارده را از خود دفع نماید . طور که دیده میشود در این سیستم طرفین دعوی بالخصوص مجنی علیه در حصه تعقیب مجرم و ارایه دلایل سیستم فعال داشته و نقش قاضی در آن چندان فعال نمی باشد زیرا قاضی حکم خویش را در روشنایی اتهام وارده مجنی علیه و دفاع متهم صادر مینماید محکمه در این سیستم علنی و شفاهی میباشد حتی به مشاجره لفظی بین طرفین دعوی می انجامد . قسمیکه دیده میشود . منافع متهم در این سیستم به بهترین وجه تامین شده و در کمال آزادی میتواند از خود دفاع نماید . زیرا علنی و شفاهی بودن محاکمه دال برانست تا متهم اتهامات وارده را رد نماید.(54:4)

انتقادیکه بر این سیستم وارد میگردد آنست که صلاحیت دولت در حصه تعقیب مجرم تنها مربوط به شکایات مجنی علیه بوده و خود نمیتواند در حصه تعقیب مجرم اقدامات به عمل آورد به همین ترتیب آزادی های افراد خصوصی بیش از حد حمایت گردیده است .

عدم وجود مقام تعقیب دعوی:- در این سیستم نهاد یا مرجع خاصی عهده دار تعقیب جرایم نبوده بلکه رسیدگی به دعوی ، اصولاً مستلزم اقامه دعوی از سوی متضرر میباشد .

شفاهی بودن محاکمه :- رسیدگی به دعوای جزائی همانند سایر دعوای ، به دلایل عدم توانایی افراد جامعه به خواندن و نوشتن ، به طور شفاهی صورت میگرفت متضرر و متهم بدون آنکه از متن کتبی استفاده کنند اقامه دعوی کرده ، دفاع می نمودند .

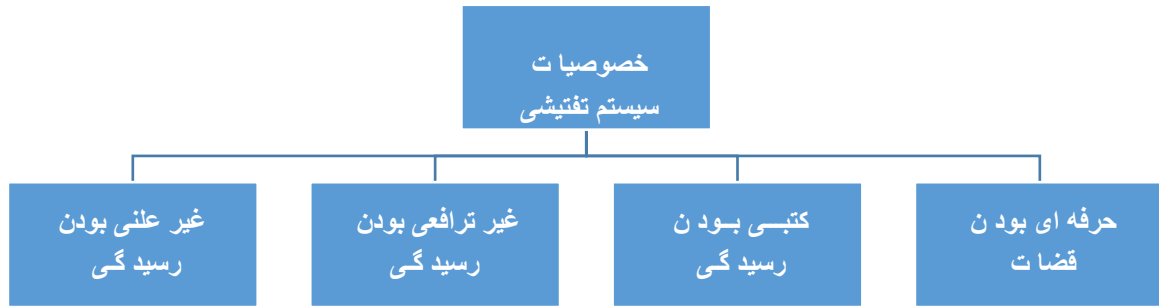
علنی بودن محاکمه :- در سیستم اتهامی ، رسیدگی به دعوای جزائی حتی الامکان در مکان های عمومی و با دعوت از عموم صورت میگرفت . در این نظام فرض بر این بود که محاکمه عمومی نه تنها موجب نظارت مردم بر عملکرد قضات میشود بلکه دارای اثر بازدارندگی از جرم به ویژه برای اشخاصی که هنوز مرتکب جرم نه شده اند ، نیز است.(157:2)

ترافی بودن محاکمه :- در این روش متضرر و متهم در جلسه محاکمه حاضر و ادعا های خویش را با دلایل (الزام و براءت) مطرح میکردند . در واقع در سیستم اتهامی نوعی از جنگ قضائی میان متضرر و متهم جریان میگرفت . قاضی حکم قضائی خویش را به اساسی اقرار متهم، شهادت شهود و با ادعای متضرر صادر می نمود .

سیستم محاکماتی تفتیشی

در این سیستم موظفین دولتی بدون آنکه منتظر شکایات مجنی علیه باشند با دریافت اطلاع از ارتکاب جرم خود در صدد تعقیب مجرم برآمده و محاکمه مجرم در این سیستم به صورت غیر علنی و کتبی صورت میگردد.(155:2)

طوری که دیده میشود در این سیستم محاکماتی منافع عامه و اجتماعی به بهترین وجه تامین شده دفاع از حقوق و آزادیهای متهم به حد اقل آن تنزیل داده شده است از طرف دیگر چون از ارتکاب جرم نه تنها مجنی علیه متضرر میگردد بلکه با ارتکاب جرم اخلاقی در نظم اجتماع وارد گردیده و منافع عامه به مخاطره می افتد و چون دولت حامی نظم اجتماعی و منافع عامه میباشد بنا برآن وارد عمل میگردد . انتقادیکه بر این سیستم وارد میگردد آن است که دفاع از منافع عامه باعث از بین رفتن حقوق و آزادی های متهم میگردد زیرا طرفین دعوی ، که یک جانب متهم و جانب دیگر موظفین دولتی اند از تمام نگاه متفاوت اند زیرا جانب دولت دارای هرگونه امکانات در کشف جرم بوده و در حالیکه متهم فاقد هرگونه وسیله دفاع از خود میباشد.(31:1)

حرفه ای بودن قضات :- در این سیستم قاضی شخصی مسلکی بوده ، در کشف صحت و سقم اتهام، نقش فعالی بر عهده دارد . بر خلاف سیستم اتهامی که در آن نقش قاضی غیر فعال بوده، وظیفه اصلی او ارزیابی دلایل شواهد ومدارک است .

کتبی بودن رسیدگی دعوی :- با توسعه علم و کتابت ، امکان انجام محاکمه به صورت کتبی و ثبت آن فراهم شد و در نتیجه کلیه مراحل رسیدگی به دعوی جزائی ثبت و ضبط می گردد . (32:4)

غیر ترافیعی بودن رسیدگی :- (غیرترافیعی بودن رسیدگی ، مهمترین ویژگی سیستم تفتیشی است) در این سیستم متهم از اتهام وارده و دلایل جمع آوری شده علیه او مطلع نبوده ، امکان حضور موثر وکیل مدافع جهت اتهامات متهم وجود نداشت . در این سیستم حق دفاع متهم به مخاطره مواجه گردیده .

در سیستم تفتیشی اقرار متهم مهمترین دلیل اثبات جرم تلقی می گردید . و برای به دست آوردن آن توسل به تعذیب و شکنجه امری معمول و حتی مشروع و قانونی پنداشته می شد .

غیر علنی بودن رسیدگی :

ویژگی بارز این سیستم که موجب انتقادات متعدد قرار گرفته غیر علنی بودن رسیدگی جزائی در این سیستم است . به نحوی که امکان مشارکت مردم و نظارت آنها بر عملکرد مراجع رسیدگی جزائی به شدت کاهش می یافت . (65:4)

سیستم محاکماتی مختلط (فرا نسوی) طوریکه ملاحظه شد سیستم رسیدگی اتهامی منافع جامعه رانانیده می گرفت وروش محاکماتی تفتیشی حقوق و آزادی های متهم را تأمین نمی نمود . در نتیجه حقوق دانان روش های موجود رسیدگی جزائی را بشدت مورد انتقاد قرار دادند . بالاخره تب وتلاشهای حقوق دانان بسیاری از کشورهای اروپائی سبب شد ، تا برای رفع نواقص سیستم های اتهامی وتفتیشی ودرعین حال به منظور استفاده معقول از مزایای آن ، بتدریج روشی بوجود آید ، که از هر دو سیستم فوق متأثر باشد . بدین توضیح ، که در این سیستم از تمام جنبه های مثبت و مزایای هر دو سیستم قبلی استفاده بعمل آمده واز معائب آن جلوگیری صورت گرفته است . به همین علت آن را سیستم مختلط می نامند .

چون علمای حقوق فرانسه در ایجاد ونضج این سیستم نقش مهمی را ایفاء کرده اند ، به همین اساس سیستم مختلط راسیستم فرانسوی نیز می نامند . این سیستم برای اولین بار در سال (1811) مورد اجراء قرار گرفت .

بر اساس این سیستم رسیدگی جزائی در مرحله کشف وتحقیق ابتدائی مطابق سیستم تفتیشی ودر مرحله محاکمه تابع سیستم اتهامی می باشد . از مشخصات عمده این سیستم ابتکاری است ، که در تفکیک بین مرحله تعقیب وتحقیق بعمل آمده است . بدین ترتیب ، که وظیفه تعقیب جرم بعهدۀ خرنوال ومکلفیت تحقیق از متهم وجمع آوری دلائل به عهده قاضی تحقیق گذاشته شده است .

سیستم محاکماتی مختلط سرمشق ومودل قوانین اجراء جزائی بسیاری از کشورهای اروپائی ، آسیائی ، افریقائی وامریکائی قرار گرفت . کشور عزیز ما افغانستان نیز از جمله این کشورها است ، نظربه قوانین موضوعه سیستم محاکماتی مختلط در آن حکمفرما است .

بررسی تطبیقی ذیل نشان دهنده آن است ، که سیستم محاکماتی مختلط در قوانین اجراء جزائی تعداد زیادی از کشورهای جهان ، بخصوص در قوانینی که از اوائل قرن نوزدهم به بعد وضع گردیده ، تأثیر بسزائی داشته است . این تأثیر دارای شدت وضعف است . در بعضی از کشورها سیستم مختلط فرانسوی باتمام خصوصیات آن حکمفرما است ، اما در برخی دیگر با اضاع واحوال زمان وسنن متداول محلی تلفیق داده شده است . (24:1)

سیستم محاکماتی جزائی افغانستان :

سیستم محاکماتی جزائی افغانستان تحت تأثیر الگوی نظام مختلط قرار دارد . در این سیستم مرحله تحقیقات مقدماتی ومرحله رسیدگی و صدور حکم از هم تفکیک گردیده وهر کدام از مراحل مذکور تابع قواعد خاص خود بوده وتوسط مراجع بخصوصی مورد اجراء قرار داده می شود . قانون اجراء جزائی افغانستان بر همین مبنا تنظیم شده ، اجراء عدالت جزائی در کشور ما را بر اساس همین نظام تعیین وسازمان دهی نموده است . بر همین مبنا مطابق قانون اجراء جزائی ، تعقیب مظنون برعهده خرنوالی است ، که با همکاری مؤلفین پولیس به تعقیب ، گرفتاری واستنطاق از مظنونین اقدام می کند . در مرحله تحقیق ابتدائی رسیدگی به اتهامات کتبی ، غیر علنی ، سری وغیر ترافیعی است و بنا بر این دارای تمام خصوصیات سیستم تفتیشی می باشد . اما درعین حال سعی به عمل می آید تا با اعمال نظارت قضائی بر پولیس وخرنوال از چگونگی تأمین حقوق مظنونین ورعايت اصل برائت الذمه اطمینان حاصل شود . (35:3)

در مرحله رسیدگی قضائی وصادر حکم قواعد نظام اتهامی رعایت می گردد. در این مرحله تحقیقات به صورت توافقی وعلنی صورت می گیرد و متهم حق دارد از مساعدت حقوقی یک ویاچند تن وکیل مدافع استفاده کند. حضور افراد جامعه در جریان رسیدگی قضائی مجاز است و نمایندگان رسانه های جمعی نیز می توانند در پروسه محاکمه متهم در جلسه قضائی جهت تهیه گزارش حضور یابند.

در سیستم محاکماتی کشور ما تمامی اجراءات توسط مسئولین مربوطه ذیلاً به شکل کتبی ثبت می گردد :

1- فعالیت های پولیس عدلی توسط یکی از اعضای پولیس ، که در عملیات اشتراک ورزیده است ؛

2- فعالیت خرنوال توسط کارمند مؤظف خرنوالی ؛

3- فعالیت های قاضی توسط محرر محکمه .

تمامی اجراءات فوق توسط مامور مؤظف ثبت و یادداشت گردیده ، اسناد رسمی شمرده می شود. (3: 33)

نتیجه:

طوریکه مطالعه نمودیم سیستم های که از آن بحث به عمل آمد هر یک آن دارای مزایا و معایب مختص به خود میباشند . بدین معنی که در سیستم اتهامی حق دفاع متهم کاملاً محفوظ است ولی همان طوریکه تذکر دادیم دفاع از منافع اجتماع دچار اختلال و مورد حمایت لازم قرار نگرفته بر عکس در سیستم تفتیشی دفاع از منافع اجتماع به نحو خوبی تامین شده در حالی که حقوق و آزادی های متهم در اثر زیاده روی خشونت زایدالوصف موظفین عامه چندان قابل توجه قرار نگرفته است و برای از بین بردن افراط و تفریط ، امروز کشور های جهان معاصر سیستم خاص را به میان آورده اند که به نام اجراءات محاکمات جزایی مختلط یاد میگردد . و در این سیستم بعضی از شکلیات مانند کشف جرم تحقیقاتی ابتدایی تابع سیستم تفتیشی و قسمت دیگر مانند محاکمه مجرم طورعلنی صدور حکم قضائی و غیره تابع سیستم اتهامی میباشد اگر به سیستم محاکمات جزایی کشور خویش متوجه شویم میبینیم که یک سیستم مختلط محاکمات جزایی میباشد به این معنی که از یک طرف متهم حق دفاع کامل را اصلاً و تماماً توسط گرفتن وکیل مدافع در برابرگونه اتهام وارد ه در محضر محکمه داشته . همچنان محاکمه به شکل علنی صورت میگیرد مگر در حالتی که قانون آن را غیرعلنی پنداشته باشد و از جانب دیگر نماینده عامه در حصره دفاع از حقوق اجتماع آزادی کامل را دارا میباشد برای آنکه عدالت در یک کشور به صورت درست تامین گردد ، باید دارای سیستم سالم عدلی و قضائی بوده باشد و قضائاتی که نزد آنها بالخصوص در قسمت جزائی پیش میشود باید در اسرع وقت حل و فصل گردد چون با گذشت مدت زمان آثار و علائم جرم از بین خواهد رفت و زمانی که عدالت به وجه بهتر آن برقرار شد همراه با آن سلامت فیصله جات محاکم نیز تامین میشود در غیر آن اعتبار مردم نسبت به فیصله های محاکم نا مطمئن شده و باعث بروز شکایات میگردد.

ماخذ:

- 1- نظامی، عبدالقیوم. (1388) اصول محاکمات جزائی، کابل: چاپ مطبعه طبعاتی و صنعتی صبور.
- 2- غلامی، حسین (1385) رهنمود حقوقی برای پولیس افغانستان، کابل: چاپ gIZ.
- 3- ایوبی، فضل الرحمن. (1390) اجراءات جزائی، چاپ gIZ.
- 4- صالحی، محمد شفیع. (1394) اصول محاکمات جزائی، کابل: چاپ انتشارات مستقبل.
- 5- قانون اجراءات جزائی (1393) چاپ وزارت عدلیه.